

Jacek Beutlich

Bezpieczeństwo a świadomość narodowa

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 106-109

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jacek BEUTLICH

BEZPIECZEŃSTWO A ŚWIADOMOŚĆ NARODOWA.

Bezpieczeństwo jest obok innych istotnych czynników uzależnione od stopnia świadomości narodowej. Podstawą polityki bezpieczeństwa w naszym kraju jest art. 5 ustawy zasadniczej. Stanowi on, że: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i niezawisłości swojego terytorium, zapewnia wolność, prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.”¹

Obowiązkiem władz polskich i całego społeczeństwa jest dbanie o zachowanie: niepodległości, nienaruszalności granic, wolności i bezpieczeństwa całego narodu. Rozpad systemu komunistycznego w 1989 roku z dużym udziałem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność przyczynił się do powstania nowej sytuacji w zakresie bezpieczeństwa światowego. Na mapie Europy powstały nowe państwa, dawni wrogowie rozpoczęli pokojową współpracę. Przykładem tego może być przyjęcie Polski i innych członków Układu Warszawskiego do Paktu Północnoatlantyckiego. Niestety pojawiły się nowe zagrożenia i konflikty w Europie oraz na całym świecie. Przykładem może być wojna po rozpadzie dawnej Jugosławii czy konflikt kaukaski. Po ataku na Nowy Jork, Londyn i Madryt ujawniło się światowe zagrożenie terroryzmem. Polska obok innych państw świata stara się współtworzyć międzynarodowy system europejskiego i światowego bezpieczeństwa. Podstawowymi zasadami polityki bezpieczeństwa w Polsce jest przestrzeganie go w sposób złożony z uwzględnieniem szeregu czynników w tym społecznego czyli postawy społeczeństwa wobec zagrożenia wojną lub też innym kryzysem. Podstawą realizacji polityki bezpieczeństwa jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polski i prawo międzynarodowe. Wśród innych umów o charakterze międzynarodowym najważniejsza jest Karta Narodów Zjednoczonych.² Polityka bezpieczeństwa Polski jest realizowana w oparciu o sojusz NATO i Unie Europejską.

Pojęcie narodu pojawiło się stosunkowo późno w XVIII wieku.

Naród jest wielką wspólnotą społeczną na którą składa się: terytorium, skład etniczny, czynniki gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz świadomość narodu. Większość historyków przyjmuje datę 1789 roku wybuchu rewolucji francuskiej za początek powstania narodu. W przypadku Polski można cofnąć tę datę do schyłku XV wieku. W roku 1493 szlachta na sejmikach wybrała swoich przedstawicieli do Izby Poselskiej czyli niższej izby Sejmu Walnego. Sytuacja szlachty polskiej była wyjątkowa w Europie ponieważ ta warstwa społeczeństwa stanowiła około 10% wszystkich mieszkańców naszego kraju. Szlachta wywodziła swoje pochodzenie od dzielnych Sarmatów,³ którzy według nich dotarli do ziem polskich. Ta świadomość „narodu szlacheckiego” przyczyniła się do powstania Rzeczypospolitej szlacheckiej, która była jedną z najstarszych demokracji na świecie.

¹ Konstytucja RP, art. 5

² Karta Narodów Zjednoczonych została uchwalona w 1945 roku. Polska jest członkiem – założycielem Organizacji Narodów Zjednoczonych.

³ Sarmaci był to starożytny lud koczowniczy zamieszkujący stepy czarnomorskie. Ich głównym zajęciem było pasterstwo.

Na kształtowanie się narodu wpływ mają czynniki narodowo twórcze. Jednym z takich czynników jest terytorium. Każdy Polak postrzega swój kraj jako rozciągający się od Bałtyku, aż po Tatry oraz od rzeki Odry do Bugu. Geopolityczne położenie Polski w środku kontynentu europejskiego ma zarówno tragiczne jak i pozytywne strony. Sąsiedztwo Niemiec i Rosji ukształtowało naszą trudną historię. Zagrożenie krzyżackie potem pruskie – niemieckie, a od wschodu rosyjskie a potem radzieckie, stawiało naród polski w obliczu rozbiorów lub też całkowitej zagłady. Profesor Marczak z Akademii Obrony Narodowej w Warszawie uważa, że ukazanie historii narodu mówi o jego świadomości. Krwawa historia Polaków jest tego najlepszym dowodem. Obecnie Nasze położenie geopolityczne może okazać się bardzo korzystne na szlaku wschód – zachód Europy. Niestety zła infrastruktura uniemożliwia wykorzystanie tego położenia w pełni.

Kolejnym czynnikiem jest pochodzenie etniczne. Składa się na to: język, zwyczaje, obyczaje i tradycja Polacy należą do wielkiej rodziny narodów słowiańskich. Równocześnie znajdują się w sferze wpływów kultury zachodnioeuropejskiej. Mimo pewnych różnic językowych i kulturowych, ma przykład gwara góralska czy kaszubska, Polacy stanowią jeden naród.

Czynnikiem kształtującym świadomość narodową jest przynależność do tego samego państwa. Po II wojnie światowej etniczne występowanie ludności polskiej pokrywa się z granicami państwa, mimo że duże skupiska Polonii rozsiane są na całym świecie. Współcześni Polacy utożsamiają naród z państwem co dla kształtowania świadomości narodowej ma duże znaczenie.

Czynnikiem narodotwórczym jest też gospodarka. Integracja ekonomiczna w obrębie jednego narodu i państwa oraz wspólne interesy zbliżają do siebie Polaków z różnych części kraju. Prowadzi to do powstawania trwałych więzi ekonomicznych oraz powstania rynku narodowego.

Integracja społeczna ludności polskiej rozpoczęła się za czasów Mieszka I, a proces ten trwał przez wieki. Zakłóceniem jego były rozbiory, których skutki znacznym stopniu zostały zniwelowane dzięki wysiłkowi społeczeństwa II Rzeczypospolitej. Jeszcze większym kataklizmem była II wojna światowa z jej przesiedleniami, wywózkami i zbrodniami. Pomimo to naród i państwo polskie przetrwało zachowując swoją integralność.

Najważniejszym czynnikiem narodowo twórczym jest kultura narodowa, która wyróżnia naród z pośród innych. Elementami jej są pieśni zwłaszcza patriotyczne np. Boże coś Polskę, Rota, Pierwsza Brygada, Czerwone maki na Monte Cassino inne. Wielkie znaczenia ma literatura narodowa, takie dzieła jak: „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza, „Kordian” Juliusza Słowackiego czy „Wesele” Stanisława Wyspiańskiego. Wśród dzieł narodowych kształtujących świadomość na szczególną uwagę zasługują, te które powstały „ku pokrzepieniu serc”, a więc „Trylogia” Henryka Sienkiewicza, czy malarstwo Jana Matejki: „Bitwa pod Grunwaldem”, „Hołd Pruski”, „Rejtan w sejmie warszawskim”, „Stańczyk” oraz Artura Grottgera grafiku z cyklu „Polonia”. Wiele dzieł kultury polskiej było inspirowane sztuką ludową. Ona sam przyczyniła się do rozbudzenia świadomości narodowej wśród chłopów.

Czynniki narodowo twórcze wpływają na rozwój świadomości narodowej. Kształtuje ona tożsamość narodową, polegającą na dostrzeganiu odrębności własnego narodu wobec innych nacji. Ma to duże znaczenie przy kształtowaniu postaw i zachowań ludzi zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa np. wojny, klęski żywiołowe. Czynnikiem określającym świadomość narodowa jest

wspólne pochodzenie. Ze względu na odległe czasy przedstawiają je legendy. Taką integrującą naród polski jest opowieść o Lechu, Czechu i Rusie. Ukazuje ona nie tylko dzieje powstania godła narodowego, ale również założenie pierwszej stolicy w Gnieździe czyli późniejszym Gnieźnie. Równocześnie legenda ta mówi o braterstwie narodów polskiego, czeskiego i rosyjskiego. Podobna rolę spełnia legenda o Piaście Kołodzieju i Popielu oraz o Królu Kraku. Każde z tych opowiadań obok fikcji posiada również ziarno prawdy historycznej.

Istotniejsze znaczenie od legend ma wspólnota dziejów historycznych. Jan Paweł II będąc na Westerplatte mówił, że każdy ma swoje własne Westerplatte. Naród polski ma szczególnie dużo przykładów takiego bohaterstwa które inspirowało następne pokolenia. Pierwszym wydarzeniem mającym bardzo duże znaczenie w dziejach polskie był Chrzest w 966 roku. Był on przejawem mądrości księcia Mieszka I, który poprzez sojusz z Czechami i ślub z księżniczką Dobrawą uchronił Polskę od przymusowej chrystianizacji i podporządkowania się Cesarstwu Niemieckiemu. Chrzest Polski obok aspektu religijnego, miał duże znaczenie społeczno polityczne. Polska znalazła się w strefie kultury zachodnio europejskiej. Dzięki przybyłym z Dobrawą duchownym powstał aparat władzy z własną kancelarią.⁴ Dopełnieniem tego dzieła był Zjazd Gnieźnieński w 1000 roku Bolesława Chrobrego i cesarza Ottona III, Zapowiadał on późniejszą koronację chrobrego i ustanawiał niezależną od Niemiec organizację terytorialną Kościoła w Polsce.⁵

Wydarzeniami szczególnie przemawiającymi do wyobraźni i mocno kształtującymi świadomość narodową są bitwy. Przykładem może być bohaterska obrona Głogowa przed wojskami cesarza Henryka V. Nie mogąc zdobyć grodu cesarz zgodził się na układy pod warunkiem oddania mu jako zakładników dzieci głogowian. Po odmowie poddania się Niemcy przywiązali dzieci do wierz obłączniczych. Obrońcy musieli zabijać własne potomstwo chcąc bronić grodu.⁶ Podobnie postępowali hitlerowcy w Powstaniu Warszawskim pędząc przed czołgami ludność cywilną na barykady powstańcze.

Bitwa pod Grunwaldem z 15 lipca 1410 roku jest silnie zakorzeniona w świadomości Polaków. Ta zwycięska jedna z największych bitew średniowiecza była przykładem wielkiego męstwa rycerstwa polskiego. My ograniczymy się tylko do dwóch wydarzeń które świadczą o pełnej świadomości i tożsamości narodowej Polaków. Wyruszając w bój rycerze śpiewali pierwszy hymn narodowy polski Bogurodnicę. Drugim przykładem była zacięta walka o chorągiew z godłem narodowym.⁷ Bitwa pod Kuszynem w 1610 roku jest dowodem na wielkie umiejętności dowódcze hetmana Żółkiewskiego i bohaterstwo Polaków. Siedem tysięcy Polaków pokonało armię rosyjsko – szwedzką liczącą 30 tyś. Żołnierzy.⁸

Obrona Jasnej Góry w 1656 roku była przełomem w świadomości religijnej i narodowej Polaków podczas „potopu szwedzkiego”.⁹

⁴ Jerzy Topolski, Historia Polski od czasów najdawniejszych do 1990 roku. Oficyna Wydawnicza Polczek. Warszawa – Kraków 1991 r., s.41-48

⁵ Tamże, s. 48 - 58

⁶ Dzieje oręża polskiego. Na tablicach Grobu Nieznanego Żołnierza zapisane, pod redakcją Wiesława Jana Wysockiego, Oddział Edukacji Obywatelskiej, s. 34 – 35

⁷ Ibidem, s. 42 – 45

⁸ Ibidem, s. 56 – 57

⁹ Ibidem, s. 74 – 75

Odsiecz wiedeńska z 1683 roku zakończyła się zwycięstwem dzięki wspierającej szarży husarii pod dowództwem króla Jana III Sobieskiego, która ostatecznie zatrzymała ekspansję turecką w Europie.¹⁰

Pięknym przykładem patriotyzmu doby powstań narodowych był atak chłopów – kosynierów na działa rosyjskie w bitwie pod Raclawicami.¹¹

Symbolem bezprzykładnego męstwa była szarża 3 szwadronu lekko konnego w przełęczy Samossiera w 1808 roku, która otworzyła wojskom napoleońskim drogę na Madryt.¹²

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku do historii przeszła bitwa pod Radziwinem w dniach od 13 – 15 sierpnia 1920 roku w czasie wojny polsko – radzieckiej. Dzień 15 stycznia stał się Świętem Wojska Polskiego.¹³

Najśłynniejszą bitwą w 1944 roku z udziałem żołnierzy polskich w czasie II wojny światowej było zwycięstwo przez 2 korpus generała Władysława Andersa, Monte Cassino. Otworzyło to drogę wojską alianckim na Rzym.¹⁴

W tak krótkim artykule nie sposób wymienić wszystkich wspierających wydarzeń z historii Polski. Podałem powyżej, te które niech w części ukształtują naszą świadomość narodową tak abyśmy w miarę potrzeby potrafili spełnić nasz obywatelski obowiązek zapisany w artykule 85 Konstytucji: obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.¹⁵

Po roku 1989 Polska stała się krajem niepodległym i demokratycznym. Obszar wolności jaki otrzymaliśmy nie wszyscy właściwie wykorzystują. Wzrosła przestępczość i istnieje potencjalne niebezpieczeństwo ataku terrorystycznego na nasz kraj. W związku z tą sytuacją powstała konieczność kształcenia specjalistów w zakresie bezpieczeństwa. W odczuciu autora zapewnienie bezpieczeństwa jest coraz częściej postrzegane przez kierownictwo przedsiębiorstw i innych instytucji. Nie można mówić o bezpieczeństwie państwa w oderwaniu od ochrony dóbr całego społeczeństwa. Skuteczność bezpieczeństwa jest tym większa im większy będzie patriotyzm ludzi za nie odpowiedzialnych i całego społeczeństwa. Dowiodły tego najnowsze badania własne Mariana Kryłowicza. Z badań ankietowych wynika, że 80% osób badanych chciało by wspierać jednostki sił zbrojnych w ich zadaniach ochronnych w sytuacjach kryzysowych.¹⁶

Tak wysoki procent poparcia gotowości działania z wojskiem polskim przez pracowników ochrony świadczy o ich patriotyzmie i rozwiniętej świadomości narodowej.

¹⁰ Ibidem, s. 86 – 87

¹¹ Ibidem, s. 96 – 97

¹² M. Kukiel: *Dzieje oręża polskiego w epoce napoleońskiej*. 1912, s. 218 – 222

¹³ M. Kukiel, op. cit., s. 257 – 258

¹⁴ Ibidem, s. 334 - 335

¹⁵ Konstytucja RP art. 85

¹⁶ M. Kryłowicz: *Wsparcie jednostek sił zbrojnych przez firmy ochrony osób i mienia w sytuacjach kryzysowych*. Warszawa 2009, s. 179